

Puolakka Tiina

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset psyykkiseen kehitykseen

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustiede, erityisesti varhaiskasvatus
2020

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutus psyykkiseen kehitykseen (Tiina Puolakka)

Kandidaatin tutkielma, 24 sivua

Huhtikuu 2020

Avainsanat: Lapsi, seksuaalinen hyväksikäyttö, trauma, psyykkinen kehitys, kaltoinkohtelu

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on laaja ja monitasoinen ilmiö. Kyseessä on lapsuutta voimakkaasti rikkova tapahtuma tai tapahtumasarja, joka vaikuttaa laajasti uhrin myöhempään elämään. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on traumaattinen tapahtuma lapsuudessa, johon liittyy traumalle tyypillisiä selviytymiskeinoja. Psyykkisiä seurauksia seksuaalisesta hyväksikäytöstä ilmenee muun muassa emotionaalisissa taidoissa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kattavasti maailmanlaajuisesti. Ilmiötä leimaa kuitenkin sukupuolittuneisuus, jossa uhrin ovat naispuolisia ja tekijät miespuolisia. Tutkimustarve miespuolisten uhrien kokemuksista ja naispuolisten tekijöiden teoista on ilmeinen. Ulkomaisten tutkimusten yleistettävyyttä suomalaisen yhteiskuntaan on myös haastavaa, joten paikallista suomalaista tutkimusta aiheesta tarvitaan lisää. Seksuaalisen hyväksikäytön tarkasteluun vaikuttavat aina vallitseva aika ja kulttuuri. Seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan tarkastella esimerkiksi juridisesta, lastensuojelullisesta ja psykologisesta näkökulmasta.

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkielman toteutus	6
3	Lapsen psyykinen kehitys	8
3.1	Kiintymyssuhde kehityksen perustana.....	8
3.2	Traumaattinen kokemus psyykkisen kehityksen riskitekijänä	10
4	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ilmiönä	12
4.1	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö käsitteenä	12
4.2	Näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tarkasteluun	13
4.3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa	15
5	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutus psyykkiseen kehitykseen	16
5.1	Välittömät vaikutukset	16
5.2	Pitkäaikaiset vaikutukset.....	18
6	Pohdinta ja johtopäätökset	20
	Lähteet	22

1 Johdanto

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on viimeisen vuoden sisällä noussut voimakkaasti esille esimerkiksi mediassa. Ilmiöstä puhutaan mielestäni yhä enemmän eri asiayhteyksissä ja se herättää keskustelijoissa voimakkaita tunteita sensitiivisyytensä vuoksi. Tutkin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksia, sillä koen, etten varhaiskasvatuksen opettajana tiedä ilmiöstä riittävästi, jotta tarvittaessa osaisin toimia ammatillisesti tilanteen kohdalla. Aiheen valintaan johti myös oma kiinnostukseni psykologian opintojen ja varhaiskasvatuksen yhdistämisestä. Luin kriminaalipsykologista kirjallisuutta keväällä 2019, jolloin kiinnostuin lapsiin kohdistuvien rikoksien taustatekijöistä.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikkoo Suomessa esimerkiksi lastensuojelulakia ja perustuslakia. Se riistää lapselta oikeuden vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen sekä oikeuden koskemattomuuteen (Suomen perustuslaki, 2: 7§). Lapsuuden hyväksikäyttökokemukset muodostavat riskin myöhemmille fyysisille, psyykkisille ja seksuaalisille häiriöille. Se lisää esimerkiksi lapsen riskiä masentuneisuuteen ja masentuneisuus puolestaan vaikuttaa lapsen muuhun kehitykseen.

Koen, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa kaipaisi lisää tutkimustietoa sekä uhrien että siihen syyllistyneiden näkökulmista. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrin kartoittamaan mahdollisimman monipuolisesti lapsen seksuaalisen hyväksikäytön psyykkisiä seurauksia, jakaen ne välittömiin ja pitkäaikaisiin seurauksiin Brownen ja Finkelhorin (1986) tutkimusartikkelin avulla. Hyödynän vaikutusten tarkastelussa myös Sandersonin (2002), Haapasalon (2017) sekä Laitisen (2004) kirjallisuutta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joissa muun muassa eritellään hyväksikäytön historiaa, vaikutuksia, ilmiön vakavuutta ja hoitomuotoja.

Lapsella tarkoitan tässä tutkielmassa varhaiskasvatusikäistä lasta eli 1-7-vuotiasta. Määrittelen tutkielmassa lapsen psyykkisen kehityksen eri osa-alueittain ja tuon esiin kiintymyssuhdeteorian pohjalta eri kiintymyssuhdemallit ja niiden vaikutukset psyykkiseen kehitykseen, sillä koen kiintymyssuhteen olevan merkittävä turvallisen tai turvattoman lapsuuden osatekijä. Turvaton kiintymyssuhde nousee esiin myös lähdekirjallisuudessa toistuvasti (esim. Laitinen, 2004, s. 154). Käsittelen erikseen myös trauman vaikutusta lapsen kehitykseen, sillä seksuaalinen hyväksikäyttö luokitellaan traumaattiseksi tapahtumaksi. Tarkennan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön käsitettä ja siihen liittyvää termistöä, sillä se on ilmiön ymmärtämisen kannalta oleellista.

Yleisesti käytän tekstissä nimitystä seksuaalinen hyväksikäyttö, joka tässä tutkielmassa viittaa aina lapsiin kohdistuviin seksuaalisiin hyväksikäyttöihin. Tutkielmassa pääpaino on seksuaalisen hyväksikäytön psyykkisissä vaikutuksissa, mutta koska ihmisen kehitys on aina kokonaisvaltaista, niin psyykkisten vaikutusten yhteydessä avaan myös vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin sekä yksilön käytökseen.

2 Tutkielman toteutus

Tutkimusmenetelmänä käytän kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden kuvailla ilmiötä laajasti, tarkentaa siihen liittyviä teorioita ja tuoda esiin aiheeseen liittyviä ongelmakohtia (Salminen, 2011, s. 3). Omassa tutkielmassani hyödynnän kuvailevaa menetelmää. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena tutkielmassani on kuvata ilmiötä sekä eritellä kirjallisuuden avulla seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset välittömiin ja pitkäaikaisiin. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa hyödynnän integroivaa työtapaa, jonka avulla voin työssäni arvioida olemassa olevia teorioita sekä tuoda esiin uusia tutkimustarpeita (Salminen, 2011, s. 6, 8). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus ei rajaa niin tarkasti käytettäviä aineistoja ja menetelmiä kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus, joten se tuntuu luonnollisemmalta valinnalta (Salminen, 2011, s. 6, 9).

Työssäni hyödynnän prosessikirjoittamista, jolla tarkoitetaan työn valmistumista lukuisien vaiheiden kautta. Prosessikirjoittamisessa muiden antama palaute on keskeisessä roolissa työn kaikissa vaiheissa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s.34). Mielestäni prosessikirjoittaminen sopii itselleni parhaiten, sillä se mahdollistaa eri osa-alueiden työstämisen pienempinä osina, joista lopuksi muodostetaan yhtenäinen kokonaisuus.

Lähteitä hain yliopiston kirjaston tietokannasta, Oula-Finnasta sekä Oulun kaupunginkirjastolta Outi-Finnasta. Suomenkielisiä lähteitä hain esimerkiksi hakusanoilla lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen trauma, lapsen kaltoinkohtelu ja psyykinen kehitys. Kansainvälisistä tietokannoista hyödynsin eniten Scopusta ja Esbcoa, joista löytyy englanninkielisiä tutkimuksia aiheesta. Näissä hakusanoina käytin esimerkiksi child sexual abuse, impact of child sexual abuse ja child molestation.

Käytän työssäni pääteorioina Brownen ja Finkelhorin (1986) artikkelia lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joka kokoaa useita eri tutkimuksia aiheesta sekä Merja Laitisen (2004) tutkimusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä perheen sisällä. Brownen ja Finkelhorin (1986) tutkimusartikkeli on edelleen tänä päivänä yksi eniten viitatuimmista lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevista tutkimuksista, joten koen olevan perusteltua hyödyntää sitä pääteorianana, vaikka raportti on vuodelta 1986.

Tutkielmani tavoitteena on tuoda lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiönä ihmisten tietoisuuteen ja korostaa ilmiön vakavuutta. Linjaamalla seksuaalisesta hyväksikäytöstä aiheutuvia

seurauksia on ilmiöstä helpompi muodostaa kokonaiskuva. Tutkielmassa on yksi virallinen tutkimuskysymys:

1. Miten lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö vaikuttaa lapsen psyykkiseen kehitykseen?

3 Lapsen psyykkinen kehitys

Psyykkinen kehitys on monimuotoista ja kattaa esimerkiksi kognitiivisen, sosiaalisen sekä emotionaalisen kehityksen. Kehitys etenee vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa: lapsen sisäiset eli endogeeniset tekijät kuten temperamentti sekä ulkoiset eli eksogeeniset tekijät kuten perherakenne vaikuttavat molemmat kehitykseen, joko vahvistaen tai heikentäen toistensa merkitystä (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila, 2015, s. 23).

Kognitiiviseen kehitykseen kuuluvat lapsen kielen, muistin ja tiedonkäsittelyn kehitys. Kognitiivisen kehityksen edetessä lapsi kehittää tiedonkäsittelymalleja, joiden avulla hän kerää ja jäsentää ympäristöstä saamia tietoja. Kognitiivista kehitystä tukee kannustava ympäristö, jossa lapsi saa oppia ja tutkia turvallisesti (Nurmi ym., 2015, s. 23).

Sosiaaliset taidot tarkoittavat valmiuksia selviytyä vuorovaikutustilanteissa. Sosiaaliset taidot muodostuvat sosiaaliseksi kompetenssiksi, joka koostuu useista alataidoista kuten emotionaalisisista taidoista. Emotionaalisisista taidoista yhtenä tärkeimpänä voidaan pitää tunnesäätelyä ja tunteiden tunnistamista. Hyvänä sosiaalisena kompetenssina pidetään kykyä hallita ja ilmaista omia tunteita sekä pyrkimyksenä sovittaa yhteen omia ja ympäristön toiveita (Nurmi ym., 2015, s. 61).

Varhaislapsuudessa oleellisin kasvu-ympäristö kokemusten välittäjänä on lapsen perhe. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus muodostaa lapsen kehitystä tukevan rakenteen, jossa aikuinen sovittaa vaatimuksensa lapsen kehitystasoon ja muokkaa niitä lapsen oppiessa. Kehitys ei kuitenkaan aina etene odotetusti vaan joko sisäiset tai ulkoiset tekijät suuntavat kehityksen kielteiseen suuntaan. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi stressaavat elämäkokemukset, kuten kaltoinkohtelu. Riskitekijöiden kasaantuminen lisää ongelmien esiintymisen todennäköisyyttä myöhemmissä kehityksen vaiheissa. Kehitystä tutkitaan ja arvioidaan parhaiten havainnoimalla lapsen toimintaa useissa eri tilanteissa (Nurmi ym., 2015, s. 72-74).

3.1 Kiintymyssuhde kehityksen perustana

Lapsi suhtautuu syntymästään saakka aktiivisesti ympäristöönsä ja pyrkii vuorovaikutukseen (Nurmi ym., 2015, s. 34). Punamäen (2001) mukaan varhaisessa vaiheessa opitut sisäiset mallit vuorovaikutuksesta, turvallisuudesta ja omasta arvosta vaikuttavat myöhemmin siihen, miten lapsi käsittelee uusia kehityshaasteita. Aikuisen toiminta varhaislapsuudessa välittää lapselle

kuvaa muun muassa siitä, onko lapsi arvokas ja voiko tunteita sekä ajatuksia ilmaista (Nurmi ym., 2015, s. 35).

John Bowlbyn tutkimukset 1950-luvulla saivat alkuun kiintymyssuhdeteorian, joka on yksi kehityspsykologian isoimmista teorioista (Haapasalo, 2017, s. 33). Hautamäen (2001) mukaan kiintymyssuhdeteoria pyrkii selittämään miksi ihmiset pyrkivät muodostamaan vahvoja siteitä toisiinsa ja miten keskeisten ihmissuhteiden katkeaminen tai sen uhka aiheuttaa ahdistusta. Hän myös tuo esiin, että Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriassa korostuu lapsen elinympäristön merkitys kasvuun ja kehitykselle: kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi, hänellä on mahdollisuus tutkia ympäristöään. Turvallisuus ja ympäristön tutkiminen ovat keskeinen osa lapsen kompetenssin eli osaamisen kehittymiselle. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan tärkeää tasapainoiselle kehitykselle on vanhemman emotionaalinen saatavilla olo sekä taidot reagoida lapsen tunteisiin (Nurmi ym., 2015, s. 35).

Myöhemmin Mary Ainsworth ja Mary Main tutkivat kiintymyssuhdetheoriaa laboratoriossa, jossa havainnointiin äidin ja imeväisikäisen lapsen välistä vuorovaikutusta. Tutkimusten pohjalta kiintymyssuhteet jaettiin turvallisiin ja turvattomiin (Haapasalo, 2017, s. 33).

Ainsworthin tutkimusten perusteella turvattomasti kiintyneet voidaan jakaa vielä alakategori-oihin: turvaton ja välttelevä sekä turvaton ja ristiriitainen (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 36-37). Välttelevää kiintymyssuhdetta leimaa vanhemman kielteinen käyttäytyminen lasta kohtaan, jolloin lapsi ei odota vanhemmalta positiivista palautetta ja oppii esimerkiksi välttämään negatiivisten tunteiden ilmaisua sekä turvan hakemista vanhemmastaan (Haapasalo, 2017, s. 33). Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ei puolestaan kykene ennakoimaan vanhemman reaktioita ja kiintymyssuhdetta varjostaa arvaamattomuus (Haapasalo, 2017, s. 33).

Kiintymyssuhde voi olla myös täysin jäsentymätön, disorganisoitunut. Tällainen kiintymyssuhde voi kehittyä esimerkiksi kaltoinkohtelun seurauksena tai vanhemman oman trauman vuoksi. Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi ei kykene muodostamaan toimintamalleja vuorovai- kutussuhteessaan vaan toimii levottomasti ja vailla luottamusta. Turvattomasti kiintynyt lapsi joutuu kehittämään psykologisia puolustusmekanismeja selviytyäkseen (Haapasalo, 2017, s. 33-35).

Haapasalo (2017) tuo teoksessaan esiin Main ja Goldwynin vuonna 1988 suorittaman tutki- muksen *Adult attachment scoring and classification system*, jonka mukaan kiintymyssuhdeteo-

riassa oletetaan lapsuudessa opittujen reagoituvuuksien välittyvät myös aikuisiän läheisiin suhteisiin. Kiintymyssuhde antaa siis lähtökohdat siihen, kuinka yksilö toimii vuorovaikutustilanteissa ja ihmissuhteissaan myöhemmin elämässään. Arvellaan, että yksilöt, joilla kiintymyssuhde on lapsuudessa turvaton voivat pitää muita ihmisiä epäluotettavina ja pelottavina tai haakea hyväksyntää muilta alistamalla toisten tahtoon, tämä voi altistaa esimerkiksi hyväksikäytölle ja rikoksen uhriksi joutumiselle (Haapasalo, 2017, s. 35). Kiintymyssuhdeteoria tarjoaa yhden näkökulman tarkastella turvatonta lapsuutta, se ei kuitenkaan yksiselitteisesti selitä lapsuuden traumaattisten kokemusten syitä.

3.2 Traumaattinen kokemus psyykkisen kehityksen riskitekijänä

Varhaislapsuus ennen kouluikää on nopean kasvun, kehityksen ja oppimisen aikaa ja tällöin opitut taidot muodostavat perustan myöhemmin omaksuttaville tiedoille ja taidoille. Psykkisen kehityksen yhtenä riskitekijänä pidetään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, joka aiheuttaa lapselle traumaattisen kokemuksen (Haapasalo, 2017, s. 46).

Punamäen (2001) mukaan traumaattinen kokemus vaikuttaa laaja-alaisesti kaikkiin psyykkisen kehityksen osa-alueisiin. Traumaattiselle kokemukselle ominaista on stressaavuus, joka ylittää lapsen selviytymiseen käytettävät voimavarat. Trauman vaikutukset kehitykseen ilmenevät niin, että lapsi voi esimerkiksi menettää jo oppimansa taidot ja taantua aiempien kehitysvaiheiden tasolle (Saari, 2003, s. 264). Punamäki (2001) tuo esiin, että lapsena koettu trauma voi ilmetä myös sosiaalisina häiriöinä, kuten vetäytymisenä, joka vaikeuttaa lapsen sopeutumista yhteisöön.

Trauman aiheuttamat vaikeudet keskittymisessä heijastuvat lapsen kognitiiviseen kehitykseen vaikeuttaen oppimista (Saari, 2003, s. 264). Lapsena koettu seksuaalinen hyväksikäyttö vaikuttaa aivoihin nostaen hetkellisesti kortisolieritystä, joka auttaa kehoa ohjaamaan energian aivoihin ja lihaksiin hidastaen suoliston toimintaa (Trickett, Noll, Susman, Shenk & Putnam, 2010). Stressin muuttuessa pitkäkestoiseksi kortisolitasot jäävät myöhemmin aikuisuudessa poikkeuksellisen alhaiselle tasolle ja tätä kautta seksuaalinen hyväksikäyttö muuttaa yksilön stressivastetta ja vaikuttaa myös aivojen kehitykseen (Trickett, ym., 2010). Trauman aiheuttama stressi vaikuttaa myös aivojen tunne-elämää säätelevään limbiseen järjestelmään, jolloin myös emotionaalinen kehitys häiriintyy. Tämä näkyy esimerkiksi tunnesäätelyn häiriöinä (Haapasalo, 2017, s. 51).

Punamäki (2001) korostaa, että selviytyäkseen traumasta lapsi kehittää äärimmäisiä psyykkisiä puolustusmekanismeja kuten tunteiden kieltämistä ja todellisuuden vääristämistä. Erityisesti alle 7-vuotiaiden lasten traumatapahtuman kriteereissä korostetaan uudelleenkokemisoireiden ilmenemistä, jolloin lapsi toistaa traumaa esimerkiksi leikkiessään. Artikkelissaan hän tuo ilmi myös sen, että trauman käsittelyyn lapsi tarvitsee aina aikuisten apua. Traumaattisesta kokemuksesta selviytymiseen vaikuttavat myös lapsen kiintymyssuhdemallit, jotka rakentuvat lapsen ja vanhemman välisessä kanssakäymisessä. Turvallinen ja tasapainoinen kiintymyssuhdemalli tarjoaa paremmat mahdollisuudet traumasta selviytymiseen kuin turvaton (Punamäki, 2001).

4 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ilmiönä

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on esiintynyt yhteisöissä lähes kaikkina aikakausina (Antikainen, 1994, s. 18). Laitisen (2004) mukaan lineaarisen historiallisen katsauksen hahmottaminen on vaikeaa, sillä suhtautuminen seksuaaliseen hyväksikäyttöön vaihtelee eri kulttuureissa nykypäivänäkin. Siihen vaikuttavat esimerkiksi yhteiskunnan näkemys ja normit lapsuudesta, vanhemmuudesta ja seksuaalisuudesta. Suhtautuminen on myös sidoksissa vallitsevaan aikaan (Laitinen, 2004, s. 24-26). Historian hahmottamisen kannalta oleellista on tarkastella näkökulmia, jotka liittyvät seksuaalisen hyväksikäytön tarkasteluun.

4.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö käsitteenä

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on yksi lapsen kaltoinkohtelun muoto. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on alle 16-vuotiaaseen tai perheen sisällä alle 18-vuotiaaseen kohdistuvat seksuaaliset teot, jotka on toteuttanut lasta selkeästi vanhempi henkilö (Haapasalo, 2017, s. 269). Suomen rikoslaisissa selkeästi vanhemmalla henkilöllä tarkoitetaan 16 vuotta vanhempaa henkilöä (Rikoslaki, 20: 6§). Browne ja Finkelhor (1986) määrittelevät tutkimusartikkelissaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kahtena limittäisenä toimintana: lapsen altistamisena seksuaaliselle toiminnalle ja seksuaalisena kanssakäymisenä lapsen ja huomattavasti vanhemman henkilön kanssa. Huomattavasti vanhemmalla henkilöllä tarkoitetaan vähintään viittä vuotta lasta vanhempaa henkilöä.

Seksuaalinen hyväksikäyttö voi ilmetä eri tavoin kuten sopimattomana kosketteluna tai kosketteluun pakottamisena, seksuaalisina eleinä ja ehdotuksina, lapsen pakottamisena katsomaan seksuaalista toimintaa, lapsen käyttämisenä pornografisen materiaalin tuottamiseen sekä penetraationa tai muuna seksuaalisena tekona (Haapasalo, 2017, s. 269).

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi kohdistua poikiin tai tyttöihin tai molempiin sukupuoliin. Suomessa tyypillisin uhri on tyttö ja noin neljännes uhreista on poikia. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi olla perheensisäistä, jolloin tekijä voi olla esimerkiksi lapsen huoltaja. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi olla myös perheen ulkopuolista, jolloin kyseessä voi olla esimerkiksi tilapäinen seksuaalinen teko tai pysyvä kiinnostus lapseen aktiivisena seksuaalisena toimijana (Haapasalo, 2017, s. 269-271).

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön käsitteenä liittyy paljon limittäisiä termejä kuten seksuaalinen riisto, insesti ja pedofilia. Seksuaalisen riiston voidaan katsoa olevan synonyymi lapsen

seksuaaliselle hyväksikäytölle, sillä se tarkoittaa toimintoja, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi sukupuolisiin tuntomerkkeihin kohdistuva pahoinpitely tai muu ruumiillisen koskemattomuuden loukkaus. Insesti käsittää vain perheen sisäistä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, laajemman määritelmän mukaan se voi tapahtua biologisten lähisukulaisten lisäksi myös isä- tai äitipuolen sekä puolisisaruksien välillä (Laitinen, 2004, s. 20-21).

Pedofilialla tarkoitetaan Haapasalon (2017) mukaan aikuisen pysyvää seksuaalista suuntautumista lapsiin. Kaikki lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole luokiteltavissa pedofiliaksi, vaan pedofilian käsitteeseen kuuluu mielihalujen pysyvä luonne. Oma tutkielmani käsittelee lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä sekä perheen sisällä että sen ulkopuolella, mutta ei syvenny tarkemmin tutkimaan pedofiliaa.

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyy myös termi grooming. Tällä tarkoitetaan houkutteluvaihetta, jossa tekijä valmistelee uhria voidakseen saavuttaa seksuaalisen kontaktin. Tähän kuuluu tietoista manipulointia sekä luottamuksen rakentamista lapseen (Haapasalo, 2017, s. 277).

4.2 Näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tarkasteluun

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Siihen liittyy muun muassa psykologinen, juridinen sekä lastensuojelullinen näkökulma. Tarkasteltaessa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti on huomioitava kaikki aiheeseen liittyvät näkökulmat sekä näkökulman sidonnaisuus vallitsevaan aikaan ja kulttuuriin.

Seksuaalisen hyväksikäytön uhrin psykologista profiilia eli minäkuva ja persoonallisuutta tarkasteltaessa puhutaan psykologisesta näkökulmasta (Laitinen, 2004, s. 345). Osa psykologisista näkökulmista keskittyy tutkimaan nimenomaan hyväksikäyttäjää, hänen motiivejaan ja persoonallisuuttaan (Sanderson, 2002, s. 24). Psykologisesta näkökulmasta erottautunut tarkastelutapa on psykososiaalinen malli, joka keskittyy seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksiin (Laitinen, 2004, s. 345).

Juridinen näkökulma korostaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tuomittavana tekona, josta seuraa rangaistus. Vuonna 1999 Suomessa voimaan tuli rikoslain muutos, jossa parannettiin erityisesti seksuaalirikosten uhrien asemaa (Laitinen, 2004, s.30). Viimeisin rikoslain uudista-

mista koskeva esitys on laadittu vuonna 2018, jonka tarkoituksena olisi koventaa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä koituvaa tuomiota vähintään neljästä kuukaudesta neljäksi vuodeksi (HE212/2018). Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat juridiset säädökset muuttuvat yhteiskunnan ja kulttuurin tarpeiden mukaan ja näin ollen rangaistavuudessa on maailmanlaajuisesti paljon eroja. Suomessa näkökulman pohjana ovat rikoslaki, lastensuojelulaki sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Juridiseen näkökulmaan yhdistyy myös lastensuojelullinen tarkastelutapa, sillä lapsella uhrina ei ole mahdollisuutta tehdä itse rikosilmoitusta (Ojala, 2012, s. 9), jolloin on aikuisen vastuulla suojella ja huolehtia lapsen edusta.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön liittäminen lastensuojelulliseksi ongelmaksi on saanut alkunsa fyysisten oireiden tunnistamisesta. Merkittävä vuosi lastensuojelun näkökulmasta oli 1962, jolloin Henry C. Kempe ja kollegat havaitsivat tutkimuksissaan The battered child-syndrooman. Tämä mahdollisti hyväksikäytön erottelun muista fyysisistä vammoista, joita hoidettiin vain lääkinnällisestä näkökulmasta. Lastensuojelullinen näkökulma vaatii taustalleen keskustelun muuttumista uhrin ongelmasta koko yhteiskunnan ongelmaksi, sekä professionaalista näkyvyyttä (Laitinen, 2004, s. 28-29).

Laitisen (2004) väitöskirjassa korostetaan myös mediaa yhtenä isona tekijänä, joka on ollut osana määrittämässä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä sosiaalisesti ongelmaksi ja tuoden sille enemmän näkyvyyttä. Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö nousi yhteiskunnalliseen keskusteluun 1980-luvulla tiedotusvälineiden käsittelemien yksittäistapausten kautta. Oppaita, diagnosointia koskevia artikkeleita ja hyväksikäytön vaikutuksia raportoitiin 80-luvun loppupuolella kiivaasti, vaikka ilmiötä pidettiin Suomessa harvinaisena (Antikainen, 1994, s.18-19).

Nykypäivänä auttamisen ja tukemisen muotoja on kehitetty sekä lastensuojelun että psykososiaalisen näkökulman kautta (Laitinen, 2004, s. 29). Lastensuojelun näkökulma liittyy vahvasti yhteiskunnassa vallitsevaan lapsuuden käsitteeseen sekä juridiseen näkökulmaan lakien ja asiakirjojen asettaman kontrollin kautta. Suomessa lastensuojelulaki asettaa lapsen hyvinvoinnin vastuun niin perheelle kuin lasten parissa toimiville viranomaisille (Lastensuojelulaki, 1: 2§). Salassapitosäännösten estämättä kaikki lapsen kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat ilmoitusvelvollisia havaitessaan esimerkiksi kehitystä vaarantavia olosuhteita (Lastensuojelulaki, 5: 25§).

4.3 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on aiheena ja ilmiönä sensitiivinen, jolloin luotettavaa tietoa hyväksikäytön yleisyydestä on vaikeaa saada. Tilastokeskuksen ennakkotiedon (2020) mukaan viranomaisten tietoon Suomessa tuli lapsen seksuaalisia hyväksikäyttötapaauksia 1796 tapausta vuonna 2019. Tämä on 423 tapausta enemmän verrattuna vuoteen 2018. Suoranaista kasvua ei kuitenkaan voida osoittaa ilmoitettujen tapausten perusteella ja viranomaisten tietoon tulevien ilmoitusten määrä voi vaihdella hyvinkin paljon (Tilastokeskus, 2020). Tapausten lisääntyminen voi johtua myös siitä, että nykyään hyväksikäyttöepäilyistä ilmoitetaan aiempaa herkemmin ja osa ilmoituksista voi olla virheellisiä.

Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rikosoikeudellisesti rangaistava teko. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vähintään neljän kuukauden ja enintään kuuden vuoden vankeuteen ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi vankeuteen. Rikoslaki linjaa myös, että lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen ovat molemmat rangaistavia tekoja (Rikoslaki, 20: 6§, 7§, 8b§, 8c§).

Suurin osa tutkimuksista ovat kansainvälisiä eikä suomalaisia tutkimuksia lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskien ole yhtä mittavissa määrin. Miller (1991) esittää kansainvälisten tutkimusten hyödyntämisen ongelmallisuuden eri yhteiskunnissa todeten: ”Paikatonta tutkimusta ei ole, vaan tutkimus sitoutuu aina johonkin -- tällöin ongelmaksi muodostuu tiedon soveltaminen erilaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa” (Knudsen & Miller, 1991, s. 5-16). Suomessa suoraan kansainvälisten tutkimusten tulosten johtaminen käytäntöön ei ole siis yksinkertaista, vaan ajankohtaista suomalaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin kohdennettua tutkimusta tarvitaan lisää, jotta tapausten ennaltaehkäisy, puuttuminen ja hoitomenetelmät ovat mahdollisimman tehokkaita ja juuri suomalaiseen kulttuuriseen kontekstiin soveltuvia. Tiedon kerääminen empiirisesti on kuitenkin erittäin haastavaa, sillä esimerkiksi osa uhreista ei välttämättä tiedosta tai halua kertoa lapsuudessaan koetusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Empiiristä tietoa tai kliinisiä tutkimuksia miespuolisista uhreista on hyvin niukasti (Browne & Finkelhor, 1986). Tutustuessani lähteisiin kävi hyvin nopeasti ilmi, että tutkimus lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä on keskittynyt naispuolisten uhrien kokemuksiin ja miespuolisten tekijöiden tutkimiseen. Tämä vaikeuttaa ilmiön tarkastelua kokonaisuutena ja tutkimustulosten yleistettävyyttä niin Suomessa kuin muuallakin, vaikka suuria sukupuolieroja uhrien kokemuksissa ei olekaan ollut havaittavissa (Finkelhor, 1990).

5 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutus psyykkiseen kehitykseen

Browne ja Finkelhor (1986) ovat tutkineet raportissaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksia psyykkiseen kehitykseen. Vaikutukset jaetaan kahteen kategoriaan, välittömät vaikutukset, jotka näkyvät kahden vuoden sisällä tapahtuneesta ja pitkäaikaiset vaikutukset. Heidän artikkelinsa käsittelee vain naispuolisia uhreja. Vaikutuksia psyykkiseen kehitykseen voidaan tarkastella tunnesäätelyn, tiedonkäsittelyn, sosiaalisten suhteiden ja käytöksen kautta (Browne & Finkelhor, 1986; Irish, Kobayashi ja Delahanty, 2010).

Suomessa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, erityisesti perheen sisällä, on tutkinut Merja Laitinen. Hänen tutkimukseensa osallistuneista 21 henkilöstä neljä on miespuolisia ja loput uhreista naispuolisia. Seksuaalinen hyväksikäyttö on alkanut tutkituilla varhaisessa vaiheessa, 2-4-vuotiaina leikin varjolla. Tutkimus pyrkii käsitteellistämään uhrin hyväksikäytön kokemuksia ja seurauksia muuhun elämään kokonaisvaltaisesti (Laitinen, 2004, s. 98 ja 18).

5.1 Välittömät vaikutukset

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä koituvia välittömiä vaikutuksia kutsutaan kirjallisuudessa myös lyhytaikaisiksi vaikutuksiksi, mutta Browne ja Finkelhor (1986) nimittävät niitä mieluummin välittömiksi, jolloin se ei väheksy vaikutusten vakavuutta ja pysyvyyttä.

Emotionaalisista vaikutuksista yleisin ja välittömin vaikutus on pelko (Browne & Finkelhor, 1986). Pelko hyväksikäytön uusiutumisesta ja hyväksikäytöstä kieltäytymisestä seuraavasta rangaistuksesta on välittömästi läsnä (Laitinen, 2004, s. 109). Tufts'n tutkimuksen (1984) mukaan kuitenkin eroja ikäryhmissä raportoiduissa pelontunteissa on huomattavasti: 45% 7-13-vuotiaista tutkimukseen osallistuneista kertoi kokeneensa pelkoa ja 13% 4-6-vuotiaista raportoi pelontunteistaan (Browne & Finkelhor, 1986). Se, kuinka verrattavissa ikäryhmät ovat toisiinsa on kyseenalaista, sillä ikäryhmien väliset käsitykset pelosta tai sen sanoittamisen sujuvuus tutkimustilanteessa on erilaista kouluikäisen ja varhaiskasvatusikäisen lapsen kohdalla. Mitä pienempi lapsi on, sitä vaikeampaa seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen on, sillä lapsi voi olettaa kyseessä olevan leikki eikä hänellä ole kykyä ymmärtää teon tai tilanteen seksuaalista luonnetta (Laitinen, 2004, s.98).

Toinen voimakas emotionaalinen taakka on vihan eri muodot lievästä voimakkaaseen vihan tunteeseen. 17% 4-6-vuotiaista saivat Tufts'n tutkimuksessa poikkeuksellisen korkeat tulokset

aggressiivisuudesta ja antisosiaalisesta käytöksestä (Browne & Finkelhor, 1986). Antisosiaalinen käytös tarkoittaa välinpitämättömyyttä toisista ihmisistä, kyvyttömyyttä huomioida toisia sekä siihen liittyy myös impulsiivisuus. Antisosiaalisuuteen liittyvät käytöshäiriöt muodostavat riskin lapsen sosiaalisille suhteille sekä koulunkäynnille (Haapasalo, 2017, s. 41).

Häpeä ja syyllisyys ovat tilannesidonnaisia ja moraalisia tunteita. Häpeän tuntemukset ovat in-
tiimejä kokemuksia, sillä ne liittyvät uhrin omaan minuuteen. Syyllisyyden tunne koskettaa tiettyä tilannetta tai tekoa. Vaikka uhri ei vielä ymmärtäisikään tilanteen merkitystä, tapahtumien luonne ja salaperäisyys herättävät tunteen siitä, että toiminta on väärin. Asiasta vaikeneminen välittää lapselle kuvan hävettävästä asiasta, joka rikkoo normeja ja on väärin. Myös rumiillinen häpeä liittyy hyväksikäyttötapauksiin. Lapsi kokee avuttomuutta ja arvottomuutta omasta olemuksestaan (Laitinen, 2004, s. 118-119).

Seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista lapsen itsetuntoon on vain vähän empiiristä tietoa (Browne & Finkelhor, 1986), mutta usein viitataan muiden vaikutusten johtavan heikompaan itsetuntoon, esimerkiksi hyväksikäytöstä seuraava häpeän tunne sisäistyy osaksi lapsen identiteettiä ja lapsi kokee olevansa yksin ja ulkopuolinen salaisuutensa kanssa, jolloin myös itsetunto heikkenee (Laitinen, 2004, s. 120).

Voimakkaat negatiiviset tunteet aktivoivat myös sympaattista hermostoa. Voimakkaat tunteet, kuten pelko ja viha aiheuttavat kehossa "taistele-pakene" olotilan, joka keskittyy yksilön selviämiseen. Lapsen keskittyessä selviytymään, hänen tarkkaavaisuutensa ei riitä esimerkiksi asioiden oppimiseen. Näin ollen negatiivisilla tunteilla on suuri merkitys lapsen kognitiivisten taitojen kuten oppimisen kannalta (Nolen-Hoeksama, Fredrickson, Loftus, Lutz, 2014, s.388-389).

Seurauksena seksuaalisesta hyväksikäytöstä lapsi voi käyttäytyä yliseksuaalisesti. Yliseksuaalinen käytös voi ilmetä esimerkiksi itsetyydytyksenä ja poikkeuksellisen kiinnostuksena seksuaalisuuteen. Lapsen seksuaalisoitunutta käytöstä on palkittu hyväksikäyttötilanteissa, jolloin lapselle välittyy kuva, että sitä kautta hän saa arvostusta ja läheisyyttä. Tämä seksuaalisoitunut käytös voi ilmetä spontaanisti esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa (Laitinen, 2004, s. 123). Yliseksuaalisoitunut käytös on tärkeä erottaa lapsen kehitysvaiheelle tyypillisestä kiinnostuksesta omaan kehoon ja seksuaalisuuteen.

Negatiiviset tunteet, stressitila sekä yliseksuaalinen käytös heijastuvat väistämättä myös lapsen sosiaalisiin suhteisiin esimerkiksi vaikeuttaen aikuisiin luottamista tai ikätovereiden kanssa

ystävyyssuhteen solmimista (Laitinen, 2004). Erityisesti perheen sisäisissä hyväksikäyttötapauksissa lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde vääristyy. Lapsi elää ristiriitaisessa ympäristössä, jossa toisen tekoja on mahdoton ennakoita. Lapsuudessa omaksuttu kiintymysmalli jäsentää myös myöhemmin luotuja ihmissuhteita.

5.2 Pitkäaikaiset vaikutukset

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön pitkäaikaisten vaikutusten tutkiminen aikuisiässä ei ole yksiselitteistä, sillä määritelmät hyväksikäytöstä vaihtelevat ja aineiston kerääminen voi aiheen sensitiivisyyden takia olla ongelmallista (Sanderson, 2002, s. 44). Haapasalo (2017) tuo esiin lapsuusmuistojen mieleenpalauttamiseen liittyvän ongelmallisuuden, sillä alle 3-vuotiaana koettuja muistoja ei kyetä sanallistamaan aikuisena. Hän korostaa myös, että osa muistikuvista voi olla myös psykologisten, mieltä suojaavien mekanismien takana saavutettamattomissa tai lapsena koettua seksuaalista hyväksikäyttöä ei välttämättä ole mielletty hyväksikäytöksi, jolloin sitä ei osata raportoida (Haapasalo, 2017, s. 46).

Kaikista yleisin ja raportoitu hyväksikäytön pitkäaikainen vaikutus on uhrille kehittyvä masennus ja tähän liittyy usein myös itsetuhoisuutta (Browne & Finkelhor, 1986). Myös Laitisen (2004) tutkimuksessa osa uhreista on yrittänyt paeta hyväksikäytön aiheuttamaa taakkaa itsemurhayrityksin. Osalla tutkimukseen osallistuneista itsemurha-ajatukset ovat olleet osana elämää lapsuudesta saakka.

Toisena voimakkaana pitkäaikaisena vaikutuksena nousevat esiin ahdistus ja jännitys. Brieren (1984) tutkimuksessa 54% lapsena hyväksikäytetyistä ilmoitti saavansa ahdistuskohtauksia verraten näitä vertailuryhmän tuloksiin, joista 28% raportoivat ahdistuskohtauksia. Tutkimuksessa esiin nousi myös selkeät erot painajaisten yleisyydessä: 54% hyväksikäytetyistä kokivat painajaisia, kontrolliryhmässä vain 23% (Browne & Finkelhor, 1986). Vaikuttaa siltä, että ahdistus purkautuu kohtauksina laukaisevan tekijän vaikutuksesta sekä uniongelmina. Ahdistusta ilmenee myös Laitisen (2004) toteuttamassa tutkimuksessa. Negatiiviset ahdistavat tunnekokemukset rakentuvat pitkäaikaisena yhä suuremmiksi kuormiksi, joita uhrin on vaikea sanoittaa tai tunnistaa.

Myös muut negatiiviset tunteet kuten pelko, häpeä ja syyllisyys jatkuvat välittömistä vaikutuksista pitkäaikaisiin. Laitisen (2004) mukaan lapsena seksuaalisesti hyväksikäytetyt naiset koki-

vat aikuisuudessa oman naisellisen kehonsa ja seksuaalisuutensa häpeällisenä, joka ilmeni vihana itseään kohtaan. Toisin kuin voisi olettaa, uhrin viha kohdistuu harvoin hyväksikäyttäjään. Itseään vihataan, koska on annettu itsensä tulla hyväksikäytetyksi. Viha voi kohdistua myös muihin läheisiin ihmisiin, joilta uhri olisi kaivannut apua ja puuttumista hyväksikäyttöön (Laitinen, 2004, s. 222-225).

Kielteisten tunteiden taakka luonnollisesti vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin. Viha itseään tai tapahtunutta kohtaan voidaan purkaa puolisoon tai omaan lapseen. Voimakkaat syyllisyyden kokemukset aikuisuudessa niin omista kuin toistenkin tekemisistä tai tekemättä jättämisistä asettaa haasteita tasavertaisen sosiaalisen suhteen luomiseen (Laitinen, 2004, s. 225 ja 233).

Ulkopuolisuudentunne ja tapauksesta aiheutuva stigma eli leima ovat myös yksi merkittävä pitkäaikainen haitta uhrin elämässä. Brieren (1984) terveystieteiden tutkimuksessa 64% naisista, joita oli hyväksikäytetty lapsuudessa, kokivat ulkopuolisuudentunnetta. Vastaava luku vertailuryhmässä oli 49% (Browne & Finkelhor, 1986). Ulkopuolisuudentunnetta ja eristäytymistä on haastava käsitellä, sillä toisaalta yksin jääminen ja eristäytyminen suojaavat uhria petetyksi tulemiselta ihmissuhteissa (Laitinen, 2004, s. 234).

Sosiaalisissa suhteissa näkyy myös seksuaalisuuden vääristyminen lapsuudessa. Kielteiset tunteet ja seksuaalisuuteen liittyvät traumaattiset muistot leimaavat myöhempää elämää. Uhrille tavallista on joko kieltää täysin oma seksuaalisuus tai ylikorostaa sitä (Laitinen, 2004, s. 246-247). Browne ja Finkelhor (1986) havaitsivat empiirisessä aineistossaan, että lapsena seksuaalisesti hyväksikäytetyllä päihteiden runsas käyttö on yleisempää. Huumeiden tai alkoholin avulla voidaan paeta pahaa oloa tai rohkaista omaa käytöstä. Aineisto osoitti myös, että seksuaalisesti lapsena hyväksikäytetyllä on suurempi riski joutua hyväksikäytön tai muun kaltoinkohtelun kohteeksi myös aikuisuudessa.

Jako välittömiin ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin auttaa jäsentämään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksia psyykkiselle terveydelle. Monet välittömät vaikutukset siirtyvät ajan kuluessa osaksi uhrin myöhempää elämää. Vaikutuksia on haastava eritellä, sillä vaikutukset kumuloituvat eli kasaantuvat osaksi suurta negatiivista kokonaisuutta. Esimerkiksi ahdistus, häpeä ja syyllisyys lisäävät masennusta ja masennusta voidaan käsitellä esimerkiksi päihteiden avulla. Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä on myös paljon fyysisiä vaikutuksia uhriin välittömästi ja pitkäaikaisesti, joita en tässä tutkielmassa käsittele erikseen.

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkielmassa tarkoituksena on eritellä ja linjata lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä aiheutuvia vaikutuksia kirjallisuuden keinoin. Moni näistä aineistoista käsitteli enemmistönä naispuolisia uhreja, jolloin tutkimustulosten yleistettävyyks on hieman kyseenalainen. Naispuolisista tekijöistä on myös erittäin vähän tietoa. Ilmiö on siis vahvasti sukupuolittunut. Hyväksikäytön vaikutusten on arveltu olevan sukupuolesta riippumattomia, mutta empiiristä tietoa tästä on niukasti. Tulevaisuudessa olisi hyvä kerätä tietoa myös miespuolisista uhreista ja naispuolisista tekijöistä, vaikka tiedonsaanti ei olekaan helppoa.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön seuraukset ovat vakavat ja monitasoiset. Eniten empiiristä näyttöä on emotionaalista seurauksista kuten syyllisyydestä ja häpeästä, jotka ovat vaikutuksiltaan sekä välittömiä että pitkäkestoisia. Emotionaalisten seurausten kasaantuessa ahdistus lisääntyy ja masennuksen riskit kasvavat. Pitkäkestoinen hyväksikäyttö sekä yksittäinen hyväksikäyttötapauserkevät yhtäläillä uhrin minäkuvan niin tapahtumahetkellä lapsuudessa kuin myöhemmin aikuisuudessa. Trauman syntymisen kannalta oleellista ei ole siis kesto, vaan ylipäättänsä, että se on tapahtunut (Browne & Finkelhor, 1986). Seksuaalinen hyväksikäyttö aiheuttaa lapselle stressitilan, jolloin lapsen psyykinen kehitys häiriintyy kauttaaltaan vaikuttaen kaikkeen myöhempään elämään.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtuu sekä perheen sisällä että ulkopuolella. Tässä tutkielmassa olen käsitellyt näitä molempia samassa kokonaisuudessa. Perheen sisäinen ja ulkopuolinen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat ilmiöinä kuitenkin hyvin erityyppisiä, joten täsmällisen tutkimustiedon saamiseksi on mielestäni näitä tarkasteltava empiirisesti erikseen. Esimerkiksi perheen sisäiseen hyväksikäyttöön liittyy usein myös muita kaltoinkohtelun muotoja ja ulkoiseen voi liittyä esimerkiksi pedofiliaa. Perheen ulkoista hyväksikäyttöä on huomattavasti vaikeampi tutkia, sillä tapauksia ei tule tietoon yhtä paljon kuin sisäisiä. Ilmiön tutkimiseen liittyy myös useita eettisiä haasteita ja uhrin eivät välttämättä halua kertoa kokemuksistaan tutkimusta varten.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on ilmiönä moniulotteinen. Ilmiön tarkasteluun vaikuttavat aina kyseinen aika, kulttuuri ja näkökulma. Uudet lait ja asetukset sekä median välittämä kuva vaikuttavat ihmisten käsitykseen lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on noussut esiin mediassa yhä enemmän viime vuosina, vaikka todellista kasvua tapausten määrässä on vaikea osoittaa. Nykypäivänä hyväksikäyttöepäilyn

ilmoittamisen kynnys on madaltunut, jolloin viranomaisten tietoon tulee luonnollisesti enemmän tapauksia.

Seksuaalisen hyväksikäytön vaikutusten tutkiminen ei ole yksinkertaista. Vaikutusten empiirinen todistaminen on aina erittäin vaikeaa, varsinkin jos tapahtuneesta on kulunut aikaa. Esimerkiksi on vaikeaa todistaa tieteellisesti johtuuko masennus juuri lapsena koetusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä vai onko kyseessä jokin kolmas tekijä? Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu enemmän laadullisen tutkimuksen keinoin kuten haastattelemalla. Laadullinen tutkimus rakentaa laajempaa kuvaa ilmiöstä ja antaa viitteitä syy-seuraus-suhteesta, mutta empiiristä tutkimusta tarvitaan lisää osoittamaan syy-seuraus-suhteet.

Lähteet

- Antikainen, J. (1994). *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö: ammatilliset haasteet ja työorientaatiot*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Browne, A. & Finkelhor, D. (1986). Impact of Child Sexual Abuse: A Review of the Research. *Psychological Bulletin* 99(1), 66-77.
- Briere, J. (1984). The effects of childhood sexual abuse on later psychological functioning: Defining a "post-sexual-abuse syndrome. Teoksessa A. Browne & D. Finkelhor (toim.) *Impact of Child Sexual Abuse: A Review of the Research. Psychological Bulletin* 99(1), 66-77.
- Finkelhor, D. (1990). Early and Long-Term Effects of Child Sexual Abuse: An Update. *Professional Psychology. Research and Practice* 21(5), 325-330.
- Haapasalo, J. (2017). *Kriminaalipsykologia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hautamäki, A. (2001). Kiintymisteoria- teoria yksilö kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymisen merkityksestä kehitykselle ja kiinnittymisen katkoksista. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. (s.13-66). Helsinki: WSOY.
- Irish, L., Kobayashi, I., & Delahanty, D. L. (2010). Long-term physical health consequences of childhood sexual abuse: A meta-analytic review. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(5), 450-461.
- Laitinen, M. (2004). *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet*. Tampere: Vastapaino.
- Main, M. & Goldwyn, R. (1988). Adult attachment scoring and classification system. Teoksessa J. Haapasalo (toim.). *Kriminaalipsykologia*. (s. 34). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Miller, J. L. (1991). Family Violence Research: some basic and applied questions. Teoksessa D. D. Knudsen & J. L. Miller (toim.) *Abused and battered. Social and legal responses to family violence*. (s. 5-16). New York: Aldine de Gruyter.
- Nolen-Hoeksama, S., Fredrickson, B.L., Loftus, G.R., & Lutz, C. (2014). *Atkinson & Hilgard's introduction to psychology*. Andover: Cengage Learning cop.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ojala, T. (2014). *Seksuaalirikokset*. Helsinki: Edita.

- Punamäki, R-L. (2001). Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen välinen yhteys. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland. (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. (s. 174-197). Helsinki: WSOY.
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto Kvali-MOTV – Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saari, S. (2003). *Kuin salama kirkkaalta taivaalta: kriisit ja niistä selviytyminen*. Helsinki: Otava.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Opetusjulkaisu: 62. Julkisjohtaminen: 4. Vaasa: Vaasan yliopisto
- Sanderson, C. (2002). *Seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen hoito*. UNIPress AB.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2001). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY.
- Trickett, P. K., Noll, J. G., Susman, E. J., Shenk, C. E., & Putnam, F. W. (2010). Attenuation of cortisol across development for victims of sexual abuse. *Development and psychopathology*, 22(1), 165–175.
- Tufts. (1984). Sexually exploited children: Service and research project Final report for the Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Teoksessa A. Browne & D. Finkelhor. (toim.). Impact of Child Sexual Abuse: A Review of the Research. *Psychological Bulletin* 99(1), 66-77.

Muut lähteet:

- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 212/2018). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180212>
- Lastensuojelulaki (13.04.2007/417). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Rikoslaki (19.12.1889/39). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Suomen perustuslaki (11.06.1999/731). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tilastokeskus. (2020). Liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys 2015-2019 (ennakkotieto). Haettu osoitteesta https://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2019/04/rpk_2019_04_2020-01-17_tau_001_fi.html